

Asia: VN/27731/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä EU:n muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksen muodostavien säädösten täytäntöönpanemiseksi

Ei lausuttavaa

Ei lausuttavaa -toteaminen

-

Seulonta

Yleiset huomiot seulontamenettelystä

-

Viranomaiset ja tehtävienjako viranomaisten välillä

-

Seulontaviranomaisten toimivaltuudet

-

Seulottavan henkilön läsnäolo seulonnassa

-

Riippumaton perusoikeuksien seurantamekanismi seulontaan ja rajamenettelyyn

-

Henkilötietojen käsittely

-

Eurodac-järjestelmä

Eurodac- järjestelmää koskevat muutokset

-

Kansainvälistä suojelua koskevat menettelyt

Yleiset huomiot menettelyistä

-

Menettelyn alkuvaiheet

-

Maksuton oikeudellinen neuvonta / oikeusapu hallintomenettelyssä

Maahanmuuttoviraston antamasta kansainvälisen suojelun prosessiin ja sisältöön liittyvästä maksuttomasta oikeudellisesta neuvonnasta säättäminen on kannatettavaa. Maahanmuuttoviraston asiakkaille antaman neuvonnan tulee täyttää hallintolain (434/2003) 8 §:n vaatimukset, mutta erityisesti kansainvälistä suojelua hakevien asiakkaiden kohdalla neuvonta on ollut puutteellista. Asianmukaisen neuvonnan puute aiheuttaa vahinkoa hakijalle ja vähentää hakijan mahdollisuuksiaan saada asiassaan oikeudenmukainen käsittely. Nykytilanteessa muilta viranomaisilta pyydetään neuvontaa asioissa, jotka eivät kuulu viranomaisen toimivaltaan. Neuvonnan puutteita on jouduttu paikkaamaan kunnan ja hyvinvointialueen palvelupisteissä, sosiaalihuollossa, järjestöissä ja muissa vastaavissa asiointipaikoissa.

Poikkeukset oikeuteen oleskella Suomen alueella hakemuksen tutkinnan ajan

-

Turvalliset maat

-

Muutoksenhaku (valitusajat, valituskiellot ja tuomioistuinten määräajat)

-

Euroopan unionin kansalaisten kansainvälisen suojelun hakemukset

-

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus

Turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeutta koskeva muutos

-

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

Pitkään oleskelleiden direktiivin muutos

-

Vastaanotto

Yleiset huomiot liittyen vastaanottoon

Säännöskohtaisten perustelujen kohdassa 7.2 (s. 302) on käsitelty vastaanottolain 18 §:n kohdalla yksityismajoitusta. Perusteluissa on todettu, että voimassa olevan lain mukaisesti vastaanottokeskus ilmoittaisi yksityismajoituksessa asuvan ilman huoltajaa olevan lapsen osoitteen ja tiedot henkilöistä, joiden luona hän asuu, asuinpaikan hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille. Ilmoitukseen lisättäisiin yksityismajoitusta koskeva päätös, josta tulisi käydä esille yksityismajoituksen olosuhteiden sopivuus lapselle. Hyvinvointialueelle tai Helsingin kaupungille ei kuitenkaan jatkossa lähetettäisi yksityismajoituksesta tehtävää selvitystä, koska heillä ei ole vastuuta lapsen majoitukseen liittyvistä asioista. Vastaanottokeskuksen olisi voimassa olevan käytännön mukaisesti seurattava lapsen yksityismajoituksen jatkumisen edellytyksiä säännöllisesti.

Lastensuojelulain (417/2007) 81 §:n mukaan lapsesta, jonka muu kuin hyvinvointialue on sijoittanut pysyväisluonteisesti yksityiskotiin, on viipymättä ilmoitettava hyvinvointialueelle. -- Ilmoituksen saatuaan hyvinvointialueen on selvitettävä, sopiiko yksityiskoti olosuhteiltaan lapsen hoitoon ja kasvatukseen, kykeneekö lapsen luokseen ottanut henkilö huolehtimaan lapsesta sekä onko sijoitus lapsen edun mukainen. Sijoituksen hyväksymisestä on tehtävä päätös. Saman pykälän mukaan hyvinvointialueen on seurattava edellytyksiä sijoituksen jatkumiselle sekä tukitoimien tarvetta. Hyvinvointialueen on myös pidettävä rekisteriä sen alueelle yksityisesti sijoitetuista lapsista.

Kummatkin edellä mainitut lainkohdat vastaanottolaissa ja lastensuojelulaissa koskevat ilman huoltajaa maassa olevaa yksityismajoituksessa asuvaa lasta. Hallituksen esityksessä tulisi tarkentaa vastaanottopalveluiden ja hyvinvointialueen tehtävien suhdetta toisiinsa ilman huoltajaa maassa olevan lapsen yksityismajoituksessa asumisen arvioinnissa ja seurannassa.

Vastaanottopalvelujen saaja ja kesto

Asiakkaan, joka on tehnyt useamman kuin yhden oleskelulupahakemuksen, jättäminen ilman vastaanottopalveluita lisää kuormitusta hyvinvointialueiden palveluissa. Jos vastaanottopalveluita ei anneta toisen tai useamman oleskeluluvan jättäneille henkilöille, he jäävät oleskelemaan asian käsittelyn ajaksi kuntiin ja saavat palvelunsa hyvinvointialueilta. Monessa tilanteessa palvelut ovat laajempia ja kustannuksiltaan korkeampia kuin vastaanottokeskuksessa tarjotut palvelut (esimerkiksi tilapäinen majoitus). Uudistus kuormittaisi erityisesti pääkaupunkiseudun hyvinvointialueita ja Helsingin kaupunkia sekä muita hyvinvointialueita, joiden alueilla vastaanottokeskuksia on. Palvelutarpeen mukaan annettujen palvelujen laajuus vaihtelee hyvinvointialueiden välillä, joten asiakkaat joutuvat myös eriarvoiseen asemaan.

Sosiaalihuoltolain mukaan jokaisella on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa hänen yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu, ja nykytilanteessa paperittomat asiakkaat saavat niin sanottua ruokarahaa Kelalta. Epäselväksi jää, siirtyisivätkö turvapaikkaa hakevat henkilöt Kelan tuen piiriin vai jäisivätkö he kokonaan ilman ruokarahaa. Joka tapauksessa henkilöiden jäädessä vastaanottopalveluiden ulkopuolelle vastuu välttämättömästä huolenpidosta ja toimeentulosta sekä vastuuseen liittyvät kustannukset siirtyvät Kelalle, hyvinvointialueelle tai molemmille.

Vastaanottopalvelut (tunnistautuminen, vastaanottoraha, tilapäistä suojelua hakevien terveydenhuolto, vastaanottopalveluista perittävien maksujen takautuva perintä)

-

Vastaanottopalvelujen rajoittaminen ja peruuttaminen (alennettu vastaanottoraha, vastaanottopalvelujen peruuttaminen)

-

Liikkumisvapauden rajoittaminen (maantieteellinen kohdentaminen, liikkumisvapauden rajoittaminen)

-

Ehdotuksen vaikutukset ihmiskaupan uhreihin

-

Ilman huoltajaa olevien lasten edustajajärjestelmä

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, vastaanottolaki

-

Edustajajärjestelmään ehdotetut muutokset, kotoutumislaki

-

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolakiin ehdotettu muutos

Ehdotetussa terveydenhuoltolain 72 a §:n 1 momentissa säädettäisiin hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän velvollisuudesta sopia Maahanmuuttoviraston kanssa vastaanottolain 26 §:n ja säilölain 13 §:n mukaisten terveyspalveluiden tuottamisesta henkilöille, joilla on mainittujen lakien perusteella oikeus terveyspalveluihin.

Muutoksen myötä aikuiset kansainvälistä suojelua hakevat, tilapäistä suojelua saavat sekä ihmiskaupan uhrit olisivat heille järjestettävien terveyspalveluiden osalta yhdenvertaisessa asemassa, mikä on kannatettava tavoite.

Hallituksen esityksen mukaisesti vastuu terveyspalveluiden järjestämisestä säilyisi Maahanmuuttovirastolla, jonka tulisi sopia terveyspalveluiden tuottamisesta julkisten terveyspalveluiden järjestäjien kanssa.

Terveyspalveluiden järjestämisvastuu on jo nykytilassa osittain jakautunut Maahanmuuttoviraston ja julkisten terveyspalveluiden järjestäjien välillä: hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän on järjestettävä terveydenhuoltolain 50 §:n mukainen kiireellinen hoito jokaiselle. Hyvinvointialueen näkemyksen mukaan olisi aiheellista arvioida, onko voimavarojen tarkoituksenmukaisen käytön, palvelukokonaisuuksien suunnittelun ja asiakkaiden oikea-aikaisen ohjautumisen kannalta tarkoituksenmukaista, että terveyspalveluiden järjestämisvastuu säilyy Maahanmuuttovirastolla, mutta tuottamisvastuu säädetään hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille ja HUS-yhtymälle. Uuden lainsäädännön tulisi selkeyttää viranomaisten vastuita, mahdollistaa tarkoituksenmukainen voimavarojen käyttö, parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä sekä mahdollistaa tasalaatuiset ja yhdenvertaiset palvelut.

Hyvinvointialue järjestää ihmiskaupan uhrien mielenterveys- ja päihdehoidon sekä ostopalveluina että omana tuotantona. Hoito on usein vaativaa ja edellyttää koordinoitua ja moniammatillista yhteistyötä sekä traumaspesifiä osaamista. Asiakasmääriä on vaikeaa ennakoida etukäteen, ja asiakkaiden tarpeen ovat moninaisia ja vaihtelevia.

Ihmiskauppa on ilmiönä alueellisesti epätasaisesti jakautunut, ja yksittäiselle hyvinvointialueelle voi tulla lyhyessä ajassa useita asiakkuuksia samaan rikoskokonaisuuteen liittyen. Sopimusperusteisessa tuottamisvastuussa korvausmallin tulee olla tehokas ja joustava, jotta palveluiden tuottaminen asiakasryhmälle ei vaarannu ja jotta hyvinvointialueet eivät joudu epätasa-arvoiseen asemaan. Myös mahdollisuus käyttää ostopalveluita tuottamisvastuun täyttämiseksi on syytä säilyttää.

Valtion korvauksilla on ollut keskeinen merkitys ihmiskaupan uhrien auttamisessa ja tilanteiden vakauttamisessa, mikä usein on edellytys myös rikosprosessien etenemiselle.

Toiminnalla on suora yhteys asiakkaiden turvallisuuteen ja heidän kykynsä olla yhteistyössä poliisin ja oikeuslaitoksen kanssa. Toiminnalla on välillisesti vaikutusta myös harmaan talouden ja vakavan rikollisuuden torjuntaan. Rahoituksen on myös jatkossa katettava toiminnan todelliset kustannukset, jotta uhrien toipuminen ja rikosvastuun toteutuminen eivät vaarannu.

Ihmiskaupan uhrien lukumäärä on kasvanut Länsi-Uudellamaalla vuosittain, minkä vuoksi tosiasiallisten kustannusten tulevaa tasoa on vaikeaa ennakoida aiempien vuosien kustannusten perusteella. Aiemmin arvioidut kustannukset eivät ole vastanneet tosiasiallisia kustannuksia, joita hyvinvointialueille on syntynyt ihmiskaupan uhreille tarjotuista palveluista. Valtion korvauksia ei ole haettu vuosittain, vaan noin joka toinen vuosi.

Valtion korvauksilla on pystytty tukemaan myös lapsena ihmiskaupan uhriksi joutuneita henkilöitä niin, että heidän tilanteensa on vakautunut ilman muita laajempia tukitoimia. Tämä koskee myös Suomessa lapsena ihmiskaupan uhreiksi joutuneita. Lisäksi hyvinvointialueilla on käynnissä ja suunnitteilla yhteistyötä muun muassa Lupa- ja valvontaviraston kanssa alaikäisten uhrien

tunnistamiseksi ja auttamiseksi. Työ vaarantuu, mikäli hyvinvointialueen käytettävissä olevat voimavarat heikkenevät.

Hyvinvointialueella tunnistetaan ihmiskaupan uhreja riippumatta siitä, ovatko he auttamisjärjestelmän asiakkaita tai valtion korvausten piirissä. Kaikista asiakkaista ei myöskään haeta korvauksia. Hyvinvointialueella hoidetaan myös ihmiskaupan uhreja, joilla ei ole ajankohtaista tarvetta saada auttamistoimia ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä, vaan hyvinvointialueen peruspalvelut ovat riittäviä.

Ihmiskaupan uhriksi joutuneiden asiakkaiden hoito on usein pitkäkestoista, moniammatillista ja erityistä asiantuntemusta vaativaa, ja siihen liittyy korostuneita turvallisuus-, tietosuoja- ja luottamuskysymyksiä. Lakiesityksessä tulisi tunnistaa ihmiskaupan uhriksi joutuneiden asiakkaiden erityisyys ja varmistaa, että Maahanmuuttoviraston ja hyvinvointialueen yhteistyösopimus mahdollistaa asiakaslähtöiset ja joustavat hoitopolut.

Muut muutokset

Sellaiset muita muutoksia koskevat huomiot, jotka eivät liity edellä esitettyihin teemoihin

-

Esitystä koskevat muut huomiot

Koko esitystä koskevat yleiset huomiot

-

Talala Sanna-Mari
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue - vt. palvelualuejohtaja, yhteiset sosiaali- ja terveyspalvelut Anu Mustakari-Ilovuori, 9.2.2026 § 4